
Meddelandeblad

Mottagare:

Kommun: Nämnder och verksamheter i kommuner med ansvar för vård och omsorg om äldre personer, MAS/ MAR Medicinskt ansvarig sjuksköterska samt medicinskt ansvarig för rehabilitering, Verksamhetsansvariga i enskild verksamhet med ansvar för vård och omsorg om äldre personer. Vårdföretagarna, FAMNA och SKL.

Nr. 1/2011

Februari 2011

Landsting: Offentliga och privata vårdgivare med ansvar för geriatrisk och psykiatrisk slutenvård och primärvård, Offentliga och privata vårdgivare inom övrig slutenvård.

Nya bestämmelser gällande äldreomsorgen från och med den 1 januari 2011

Den 1 januari 2011 trädde två nya bestämmelser i socialtjänstlagen (2001:453), förkortad SoL, i kraft. I 5 kap. 4 § SoL införs en bestämmelse om en *nationell värdegrund* för äldreomsorgen och i 5 kap. 5 § SoL införs en bestämmelse som tydliggör *den äldre personens ökade möjligheter till inflytande vid genomförandet av insatserna*.

Bestämmelserna innebär i korthet att socialtjänstens omsorg om äldre ska inriktas på att den äldre får leva ett värdigt liv och känna välbefinnande. Med detta avses bland annat att äldreomsorgen bör värna och respektera var och ens rätt till privatliv och kroppslig integritet, självbestämmande, delaktighet och individanpassning. (Regeringens proposition, Värdigt liv i äldreomsorgen 2009/10:116 s. 25.) Verksamheten bör bidra till att den enskilde känner trygghet och meningsfullhet. Insatserna inom äldreomsorgen ska vara av god kvalitet och den äldre personen ska få ett gott bemötande. (Prop. 2009/10:116 s. 27)

Bakgrund

Genom ändringen i 5 kap. 4 § SoL införs en nationell värdegrund. Syftet är att tydliggöra de etiska värden och normer som ska vara grunden för arbetet inom äldreomsorgen. (Prop. 2009/10:116 s. 21)

Värdegrunden ska gälla för både offentligt och enskilt driven verksamhet och bör vara en utgångspunkt för alla som arbetar inom äldreomsorgen (prop. 2009/10:116 s. 25). Värdegrunden omfattar såväl handläggning av ärenden som utförande av insatser. När det gäller tillämpningen av värdegrunden och hur de olika kommunerna och verksamheterna ska arbeta för att leva upp till denna, är det upp till kommunerna själva att utforma hur de ska arbeta för att leva upp till den.

Även om värdegrunden utformas så att verksamheten ska inriktas på att äldre personer får leva ett värdigt liv och känna välbefinnande så kan den enskilde inte grunda en rättighet att få ett visst bistånd direkt på bestämmelsen. Den enskildes rätt till bistånd regleras fortfarande genom 4 kap. 1 § SoL.

Syftet med ändringen i 5 kap. 5 § SoL är främst att underlätta äldre personers inflytande över genomförandet av de beslutade insatserna. (Prop. 2009/2010:116 s. 20 ff.)

Målgrupp

De nya bestämmelserna i 5 kap. 4 § och 5 kap. 5 § SoL riktar sig till äldre personer. Med äldre personer enligt socialtjänstlagen avses vanligen en målgrupp från 65 år. Det är den gräns som normalt tillämpas i socialtjänstlagen när det gäller avgränsning av äldre i förhållande till andra grupper i lagstiftningen.

De nya bestämmelserna

I 5 kap. 4 § SoL ändras paragrafen genom att ett nytt första stycke införs:

Socialtjänstens omsorg om äldre ska inriktas på att äldre personer får leva ett värdigt liv och känna välbefinnande (värdegrund).

Socialnämnden ska verka för att äldre människor får möjlighet att leva och bo under trygga förhållanden och ha en aktiv och meningsfull tillvaro i gemenskap med andra.

I 5 kap. 5 § SoL ändras paragrafen genom att ett nytt tredje stycke införs.

Socialnämnden ska verka för att äldre människor får goda bostäder och ska ge dem som behöver det stöd och hjälp i hemmet och annan lättåtkomlig service.

Kommunen ska inrätta särskilda boendeformer för service och omvårdnad för äldre människor som behöver särskilt stöd.

Den äldre personen ska, så långt det är möjligt, kunna välja när och hur stöd och hjälp i boendet och annan lättåtkomlig service ska ges.

Förhållandet mellan skälig levnadsnivå och nationell värdegrund

Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller få dem tillgodosedda på annat sätt, har rätt till bistånd för sin försörjning och för sin livsföring i övrigt. Den enskilde ska genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Biståndet ska utformas så att det stärker den enskildes möjligheter att leva ett självständigt liv (4 kap. 1 § SoL). Den skäliga levnadsnivån bestäms utifrån de särskilda omständigheterna i det enskilda fallet, den äldres behov.

Socialtjänstlagen är en ramlag, vilket innebär att lagen endast anger yttersta ramar för biståndsbesluten. Kommunerna ges genom den kommunala självstyrelsen viss frihet att utforma och anpassa besluten olika. Genom värdegrunden kan kommunen förtydliga vad som gäller för stödinsatser till äldre i den aktuella kommunen. Kommunerna får själva avgöra hur värdegrunden ska tillämpas och hur de ska leva upp till den. Även om den befintliga lagstiftningen förtydligas genom en värdegrund, kan den enskilde inte grunda en rättighet att få visst bistånd direkt på den nya bestämmelsen. Den enskildes rätt till bistånd regleras fortsatt genom 4 kap. 1 § SoL.

Några begrepp

Ändringarna i socialtjänstlagen aktualiserar flera nya begrepp. Nedan följer en kort beskrivning av de mest centrala. (Prop. 2009/10:116 s. 27 ff.)

Värdegrund

Med värdegrund menas de etiska värden och normer som ska vara grunden för arbetet inom äldreomsorgen och att verksamheten ska inriktas på den äldre personens behov av värdighet när hon eller han får omsorgsinsatser. Värdegrunden ska överensstämma med gällande lagar och regler inom området. En värdegrund ska befästa ett synsätt om att äldre kvinnor och män ska kunna leva utifrån sin identitet och personlighet vilket innebär dels ett *värdigt liv* (se nedan), dels att känna *välbefinnande* (se nedan) i tillvaron.

Värdigt liv

Begreppet har en övergripande karaktär och innefattar aspekter som privatliv och kroppslig integritet, självbestämmande, individanpassning och delaktighet samt insatser av god kvalitet och ett gott bemötande.

Välbefinnande

Välbefinnande är en subjektivt upplevd känsla. Till en persons välbefinnande kan höra sådant som känsla av trygghet och meningsfullhet. I samband med att en insats ges ska äldreomsorgen verka för att den äldre personen känner trygghet och meningsfullhet.

Värdighetsgaranti

För att höja kvaliteten i äldreomsorgen och tydliggöra för målgruppen vad de kan förvänta sig av äldreomsorgen kan kommunerna införa lokala värdighetsgarantier. De lokala värdighetsgarantierna kan därefter även tillämpas av enskilda verksamheter. Värdighetsgarantierna baseras på den nationella värdegrunden och bör genomsyra arbetet i äldreomsorgen och tydliggöra aspekter såsom privatliv, kroppslig integritet, självbestämmande, individanpassning och delaktighet.

Det är kommunen som är huvudansvarig för garantin eftersom det är den ansvariga huvudmannens utfästelse gentemot den äldre personen som omfattas av socialtjänstens verksamhet. Garantin är därför den beslutande nämndens åtagande i förhållande till den

äldre personen. Det är inte fråga om en garanti i civilrättslig mening, eftersom den enskilde inte har rättsliga medel för att kräva uppfyllelse och inte heller någon rätt till exempelvis skadestånd. Om kommunen valt att införa en frivillig kompensation enligt ändringen i 2 kap. 10 § lagen (2009:47) om vissa kommunala befogenheter kan dock kompensation bli aktuell på offentlighetsrättslig grund.

Värdegrundsmärkning

För att förbättra kvaliteten på äldreomsorgen införs ett frivilligt system för värdegrundsmärkning av äldreomsorg i såväl kommunalt som enskilt bedrivna verksamheter. Systemet ska ge information om verksamhetens kvalitet utifrån värdegrunden. Värdegrundsmärkningen är tänkt att kunna driva på kvalitetsförbättringar hos utförarna i både offentlig och enskild verksamhet. De verksamheter som är värdegrundsmärkta kan framstå som bättre val och på så sätt uppnå konkurrensfördelar gentemot utförare som inte har denna märkning. Det ska i sin tur leda till att fler verksamheter väljer att bedriva ett värdegrundsarbete. (Prop. 2009/10:116 s.54-59)

Förtydligande av insatser enligt bestämmelsen i 5 kap. 5 § SoL

Syftet med ändringen i 5 kap. 5 § socialtjänstlagen är främst att underlätta för äldre personer att få inflytande över genomförandet av de beslutade insatserna. Möjligheten att kunna påverka genomförandet av insatserna bör finnas oavsett om personen bor i ordinärt eller särskilt boende.

Ändringen innebär att äldre personers inflytande över insatsernas utformning och genomförande förtydligas. Förslaget innebär inte en utökad eller mer detaljerad reglering i förhållande till den tidigare utformningen, utan snarare ett tydliggörande av det som lagtexten avser. (Prop. 2009/10:116 s. 35)

Övrigt - Ändring i lagen (2009:47) om vissa kommunala befogenheter

Den 1 januari 2011 gjordes även en ändring i 2 kap. 10 § lagen (2009:47) om vissa kommunala befogenheter. Den nya bestämmelsen innebär att kommunerna *får* lämna kompensation till en enskild person när denna inte fått bistånd enligt socialtjänstlagen inom skälig tid eller i enlighet med beslut av socialnämnden eller ett avgörande av en domstol. Kompensation får även lämnas när socialnämnden inte fullgjort en garanti som lämnats till personen att inom en viss tid eller på ett visst sätt tillhandahålla bistånd.

Möjligheten att ge kompensation till enskilda personer kan stärka genomslagskraften av lokala värdighetsgarantier. Denna lagändring redogörs för i ett separat meddelandeblad.

Referenser:

Lagar och förordningar

Socialtjänstlagen (2001:453)

Lagen (2009:47) om vissa kommunala befogenheter

Förarbeten

Prop. 2009/2010:116   Värdigt liv i äldreomsorgen

SOU 2003:91   Äldrepolitik för framtiden - 100 steg till trygghet och utveckling med en åldrande befolkning

---

Denna information (art nr 2011-1-7) kan laddas ner och beställas från Socialstyrelsens webbplats: www.socialstyrelsen.se/publikationer. Den kan även beställas från Socialstyrelsens kundtjänst, 120 88 Stockholm, fax 08-779 96 67.

Publicerad: www.socialstyrelsen.se, 2010